

PROLOG

*Sala Lancisi, nemocnice Santo Spirito,
1950*

Řím, 13. června 1949

Muž na lůžku číslo devět byl ve vážném stavu. V důsledku vysoké horečky a akutního jaterního selhání nemohl jíst a nemohl se ani soustředit na ambice a tužby, které ho po většinu života hnaly kupředu.

Zápis upevněný v nohách pacientovy postele byl úsečný a navíc z podstatné části mylný. „9. července 1949 byl přijat pacient jménem Reinhardt.“ Datum bylo správné, jméno ne. Jeho pravé jméno znělo Wächter, ale kdyby je použil, úřady by zjistily, že dotyčný je nacistický funkcionář a masový vrah a je na něj vydán zatykač. Svého času působil jako tajemník Hanse Franka, generálního guvernéra okupovaného Polska, který byl před třemi lety oběšen v Norimberku za vraždu čtyř milionů lidí. Z „hromadné vraždy“ – zastřelení a poprav více než sta tisíc lidí – byl obviněn i Wächter. Odhad počtu obětí byl nízký.

„Reinhardt“ byl v Římě na útěku. Předpokládal, že ho kvůli „zločinům proti lidskosti“ a „genocidě“ hledají Američané, Poláci, Sověti i Židé. Doufal, že unikne do Jižní Ameriky.

Jméno otce uvedené v záznamu znělo podle pravdy „Josef“. Políčko pro křestní jméno bylo prázdné. „Reinhardt“ používal jméno Alfredo, ale ve skutečnosti se jmenoval Otto.

U povolání pacienta bylo uvedeno „spisovatel“, což zčásti odpovídalo skutečnosti. Otto Wächter psal dopisy své ženě a vedl si deník, i když zápisů v něm bylo

málo, a jak jsem později zjistil, vedl si je těsnopisem či těžko rozluštitelnou šifrou. Psal také básně a v poslední době si krátil dlouhou chvíli psaním filmového scénáře a manifestu za budoucnost Německa, kterému dal název: *Quo vadis, Germania?*

V dobách, kdy byl svobodný a mocný, podepisoval dokumenty, kvůli kterým byl teď na útěku. Jeho jméno se objevovalo na konci důležitých dopisů a úředních výnosů. Ve Vídni ukončil kariéru dvou svých univerzitních profesorů. V Krakově schválil výstavbu krakovského ghetta. Další výnos, podepsaný v Lembergu, Židům zakazoval pracovat. Přesnější by proto bylo poslat profesi nemocného slovem „právník“, „guvernér“ nebo „SS-Brigadeführer“. Poslední čtyři roky byla jeho hlavním zaměstnáním snaha přežít: skrýval se a hledal možnost úniku – jak měl za to, úspěšně.

Ve formuláři byl uveden věk 45 let. Byl o tři roky starší a nedávno slavil narozeniny.

V kolonce „stav“ bylo ve složce uvedeno „svobodný“. Ve skutečnosti byl oddán s Charlottou Bleckmannovou, kterou v dopisech oslovoval Lotte či Lo. Ona ho oslovovala zdvořilejšími *Hümmchen* či *Hümmi*. Měli spolu šest dětí, i když jich mohli mít i víc.

Zápis nezaznamenával žádnou římskou adresu. Žil tajně, v mnišské cele v nejvyšším patře kláštera Vigna Pia na římském předměstí, zastrčeném v zátočině řeky Tibery. Rád chodil plavat.

Zápis neuváděl, že pacienta do nemocnice přivedla dvojice mnichů pobývajících ve Vigna Pia.

Jeho stav byl popsán následovně:

Pacient uvádí, že od 1. července nemůže jíst, od 2. července má horečku a od 7. července projevuje příznaky žloutenky. Je diabetik a klinická prohlídka zjistila jaterní selhání: akutní žlutou atrofii jater (*icterus gravis*).

Z jiných zdrojů víme, že během pobytu v nemocnici Santo Spirito měl „Reinhardt“ tři návštěvy. Jedním návštěvníkem byl biskup a svého času blízký spolupracovník papeže Pia XII., druhým lékař, který za války sloužil na německém velvyslanectví v Římě. Třetí návštěvou byla dáma z Pruska, manželka italského akademika, se kterým měla dvě děti. Docházela za pacientem denně: v neděli, kdy byl přijat, jednou, v pondělí dvakrát a v úterý jednou.

Dnešní návštěva ve středu 13. července byla pátá. Dáma s sebou pokaždé měla drobný dárek, například ovoce nebo kousek cukru, jak navrhl lékař.

Dostat se do Sala Baglivi, kde pacient ležel, pro ni nebylo snadné. Při první návštěvě ji důrazně zpovídal strážný. „Málo podrobností,“ řekl. Ona ale byla varována, ať zachová diskrétnost: pouze řekněte, že jste přítelkyní církve. Několikrát zopakovala ta slova a strážný nakonec svolil. Když přišla popáté, už ji tu znali.

Rozměry Sala Baglivi učinily na návštěvnici dojem. „Jako v kostele,“ napsala pacientově manželce, která podle záznamů neexistovala. Když přicházela ze svého bytu přes Piazza dei Quiriti – cesta vedla okolo

vodotrysku, kvůli kterému Mussolini prohlásil, že by v parku neměly stát čtyři nahé ženské –, byl pro ni rozlehlý prostor vítaným chladným útočištěm před parnem venku.

Vešla do Sala Baglivi, minula kapli, zatočila doprava, přistoupila k pacientovu lůžku a na chvíli zaváhala. Pozdravila ho, pronesla pár slov, osvěžila ho studenou žínkou, převlékla mu košili. Vytáhla zpod lůžka stoličku a posadila se, aby si mohli promluvit a aby ho mohla povzbudit. Pacient na vedlejším lůžku narušoval jejich soukromí, a tak se vyjadřovala obezřetně.

Pacient příliš neměl co říct. Kvůli léčbě infekce obdržel nitrožilní penicilin a lék mu srazil horečku, ale také ho oslabil. Měl přikázáno jíst jen málo: bílou kávu nebo pár kapek pomerančové šťávy se lžičkou dextrózy. Lékaři ho varovali, že si musí dát pozor na žaludek.

Dáma si s každou další návštěvou uvědomovala změnu. V pondělí byl zesláblý a nemluvil. V úterý vypadal zotaveněji a byl hovornější. Ptal se, jestli už přišly dopisy, které očekával, a vyjadřoval naději, že ho ještě před koncem léta bude moci navštívit jeho nejstarší syn, také Otto.

Jeho dnešní slova byla povzbudivá, i když tělesně působil unavenější. „Je to mnohem, mnohem lepší,“ řekl pacient. Podala mu jednu lžičku pomerančové šťávy. Uvažoval zřetelně a oči měl jasné.

Dokázal zformulovat souvislejší myšlenku. „Jestli Lo teď nemůže přijet, nevadí; těch několik posledních nocí jsem ji cítil velice blízko a mám radost, že

jsme tak propojení. Dokonale mi rozumí a všechno je tak, jak má být.“

Uvnitř něj hořelo, ale necítil bolest. Vypadal vyrovnaně, ležel klidně, držel se dámy za ruku. Popisovala mu svůj život v Římě a co dělají děti. Před odchodem ho něžně pohladila po čele.

Vypravil ze sebe ještě několik slov. „Jsem v dobrých rukou, uvidíme se zítra.“

V půl šesté se pruská dáma s pacientem označovaným „Reinhardt“ rozloučila. Věděla, že konec se blíží.

Téhož dne večer pacient přijal biskupa. Podle biskupova sdělení mu pacient ležel v náruči a vydechl svá poslední slova. Zaznělo tvrzení, že jeho stav někdo způsobil úmyslně, a byl označen pachatel. Minulo mnoho let, než se o slovech, jež pacient údajně pronesl o samotě s biskupem, dozvěděl i někdo další.

Pacient se nedožil druhého dne.

Několik dní nato návštěvnice napsala vdově Charlottě Wächterové. Na deseti rukou psaných stránkách vyličila, jak se s Wächterem před několika týdny – krátce po jeho příjezdu do Říma – seznámila. „Pověděl mi o Vás, o dětech, o všem, co mu bylo v životě drahé.“ „Reinhardt“ návštěvnici vyprávěl o své práci před válkou i během ní a popsal jí následující léta, strávená vysoko v horách. V dopise se psalo, že byl neklidný, a padla zmínka o výletu mimo Řím. Jméno navštíveného místa ani osoby pisatelka neuvedla.

Závěr dopisu tvořil stručný záznam diagnózy. Podle

lékaře smrt způsobila „akutní atrofie jater“, což je forma „vnitřní otravy“, snad z jídla nebo z vody. Pisatelka vyjádřila přesvědčení, že Charlottě jistě bude scházet její „optimistický druh a přítel“. Myslete na děti, dodala: potřebují odvážnou a šťastnou matku.

„Tím, co na Vás Váš muž měl nejraději, byla Vaše nezdolná radost a schopnost stát oběma nohama na pevné zemi.“ Těmito slovy její dopis, v němž pacientovo skutečné jméno nepadlo, končil.

Dopis nesl datum 25. července 1949. Z Říma byl přepraven do Salcburku a tam doručen Charlottě Wächterové a jejím šesti dětem.

Charlotte si dopis schovávala třicet šest let. Po její smrti v roce 1985 se spolu s další osobní pozůstalostí stal majetkem jejího nejstaršího syna, Otta ml. Otto ml. zemřel v roce 1997 a dopis zdědil čtvrtý ze sourozenců, syn Horst. Ten obýval ohromný, impozantní, prázdný a polorozpadlý zámek ve staré rakouské vesnici Hagenbergu na půl cesty mezi Vídní a Brnem. Zde dopis mnoho let takřka v utajení zůstal.

Dvacet let nato jsem však jednoho mimořádně chladného dne Horsta na zámku navštívil. Byl jsem mu představen před několika lety a věděl jsem, že má v držení mnoho tisíc stran matčiny pozůstalosti. Ve vhodné chvíli jsem se ho zeptal, zda bych mohl vidět originál dopisu pruské dámy. Odpověděl kladně, vyšel z kuchyně, vystoupal po příkrých kamenných schodech, vešel do svého pokoje a přistoupil ke staré

dřevěné skříní se skleněnou výplní, postavené vedle postele a fotografie Horstova otce v uniformě SS. Vytáhl dopis, vzal ho s sebou do kuchyně, položil ho na starý dřevěný stůl a začal ho číst nahlas.

Přeskočil mu hlas a zničehonic se rozplakal.

„Není to pravda.“

„Co není pravda?“

„Že otec zemřel na nemoc.“

Jeho klidný, mírný hlas se prolínal s praskotem polen v kamnech. Zatímco mluvil, pozoroval jsem obláček, který mu stoupal od úst.

Znal jsem Horsta pět let. Vybral si tuhle chvíli, aby mi sdělil tajemství: své přesvědčení, že jeho otce někdo zabil.

„Co je pravda?“

RAKOUSKO-UHERSKÁ ŘÍŠE, 1901

0 100 200
kilometrů

I

LÁSKA

*Charlotte a Otto při lyžování
v Rakousku, 1930*

„Neznal jsem Vídeň mezi válkami a jsem příliš mladý,
než abych si pamatoval starou Vídeň se Straussovou
hudbou a strojeným kouzlem nenucenosti...”

— Graham Greene, *Třetí muž*, 1949

2012

Hagenberg

Všechno začalo návštěvou u Horsta Wächtera na jaře 2012. Tehdy mne čtvrtý potomek Otta a Charlotty Wächterových poprvé přivítal u sebe doma. Přešel jsem neužívaný vodní příkop a dřevěnou branou vstoupil do zámku Hagenberg. Uvnitř mne uvítal zatuchlý pach a vůně páleného dříví, kterou byl Horst načichlý do poslední nitě. Popili jsme čaj, seznámil jsem se s jeho ženou Jacqueline, pověděl mi o dceři Magdaleně a pěti sourozencích. Dozvěděl jsem se také už tehdy o matčině pozůstalosti, i když uplynulo mnoho let, než jsem si ji mohl celou prohlédnout.

Ta návštěva byla plodem náhody. O rok a půl dřív jsem navštívil ukrajinský Lvov a pronesl tam přednášku o zločinech proti lidskosti a genocidě. Navenek se jednalo o návštěvu právnické fakulty, ve skutečnosti mne ale do města hnala touha najít dům, kde se narodil můj dědeček. V roce 1904 neslo město Leona Buchholze – regionální metropole rakousko-uherské říše – úřední označení Lemberg.

Měl jsem v úmyslu zaplnit mezery v Leonově životní historii a zjistit, co se stalo s jeho rodinou, o které nikdy

nevyprávěl. Chtěl jsem poznat jeho a svou identitu. Našel jsem Leonův dům a zjistil jsem, že počátky genocidy a zločinů proti lidskosti – právně definovaných v roce 1945 – lze vysledovat do jeho rodného města. Výsledkem mých cest byla kniha *East West Street* (Východo-západní ulice), v níž líčím příběhy čtyř mužů: Leona, jehož početná rodina ze Lvova a okolí byla vyhlazena během holokaustu, Hersche Lauterpachta a Rafaela Lemkina, taktéž lvovských rodáků, kteří do norimberských procesů a mezinárodního práva uvedli pojmy zločinů proti lidskosti a genocidy, a za čtvrté Hanse Franka, generálního guvernéra okupovaného Polska, který do Lvova dorazil v srpnu 1942 a pronesl tu řeč, po níž následovalo vyhlazení Židů v Haliči. Počet obětí Frankova jednání, z nichž byl v Norimberku usvědčen a za něj byl oběšen, dosáhl čtyř milionů. Patřily mezi ně rodina Buchholzova, Lauterpachtova a Lemkinova.

Při práci na tomto projektu jsem narazil na pozoruhodnou knihu o Hansi Frankovi od Niklase Franka, nazvanou *Otec*. Kontaktoval jsem autora a sešli jsme se na terase příjemného hotelu nedaleko Hamburku. Niklas věděl, že se o Lvov zajímám, a v rozhovoru zmínil jméno Otta Wächtera. Wächter byl faktickým zástupcem Hanse Franka – v letech 1942–1944 zastával funkci okupačního guvernéra ve Lvově – a Niklas se znal s jeho synem Horstem. Jelikož jsem se o město zajímal a dědečkova rodina zahynula v době Wächterova působení, nabídl mi Niklas, že nás seznámí. Připojil mírné varování: zatímco Niklas na svého předka

pohlížel záporně („S výjimkou svého otce jsem proti trestu smrti,“ řekl mi během první hodiny od seznámení), Horst svého otce vnímal příznivěji. „Ale bude vám sympatický,“ řekl mi Niklas s úsměvem.

Horst na informaci o mně zareagoval vstřícně. Odletěl jsem z Londýna do Vídně, půjčil si auto a zamířil přes Dunaj na sever kolem vinic a kopců do starobylé vesničky Hagenbergu. Cestou jsem cítil jisté rozechvění, protože Otto Wächter skoro nepochybně měl svůj podíl na osudu dědečkových příbuzných ve Lvově a okolí, kteří za jeho vlády až na jednu výjimku přišli o život. Z historických líčení této doby jako by jeho jméno bylo vygumované. Vyrozuměl jsem, že to byl Rakušan, manžel, otec, právník a vysoce postavený nacist. Roku 1934 byl zapleten do atentátu na rakouského kancléře Engelberta Dollfusse. Když nacisté při anšlusu v březnu 1938 napochodovali do Rakouska, obdržel ve Vídni, kde tehdy bydleli mí prarodiče, vysokou pozici v nové vládě. Následně byl jmenován guvernérem okupovaného Krakova a poté v roce 1942 guvernérem Lvova. Po válce beze stopy zmizel. Chtěl jsem se dozvědět, co se s ním vlastně stalo a zda jej dostihla spravedlnost – a hodlal jsem na toto pátrání vynaložit všechny síly. Má cesta započala.